

Ahmet Emin Şahiner

Dr. Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi/Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi,
Yozgat/Türkiye
Lecturer Doctor, Yozgat Bozok University/Turkish and Foreign Language Research and Application
Center, Yozgat/Turkiye

eposta: a.eminsahiner@yobu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2651-4232> - RorID: <https://ror.org/04qvdf239>

Atıf/Citation: Şahiner, A. E. 2024. Kültürel Diplomasi ve Türk Halk Bilimi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/39 66-76. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1390858>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	14.11.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	14.03.2024
Yayın Tarihi/Published:	15.06.2024

KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE TÜRK HALK BİLİMİ*

Öz

Kültür konusunda tarihten antropolojiye, uluslararası ilişkilerden halk bilimine kadar sosyal bilimlerin alt disiplinlerinde inceleme ve araştırmalar yapılmış, kuram ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Her siyasi kırılma dönemi veya devrimde olduğu gibi, 17.yüzyılda başlayan ve 18. yüzyılda etkisini gösteren endüstrileşmiş güçlerin baskısı, bu duruma maruz kalan toplumların kültürlerini doğrudan etkilemiştir. Tarihi süreçte 18. yüzyıldan itibaren sömürgecilik faaliyetleriyle ilişkili olarak Batılı güçlerin zayıf toplumlar ve ülkeler üzerinde kurduğu hegemonya, kültürün de değiştirilip dönüştürülmesi üzerine kurgulanmıştır. Bu minvalde, ulus-devletlerin inşa süreçlerinde hegemonya göz ardı edilemez. Bu sert yaklaşımın yerini, ilerleyen dönemde geliştirilen yumuşak güç almıştır. Diplomaside 21. yüzyılın yeni paradigması yumuşak güç ve kültürel diplomasıdır. Yumuşak gücün kullanıldığı kültürel diplomaside millî kültürel unsurların uluslararası alana taşınması ile kurulan ilişkiler ve ortaklıklar yeni dünya düzeninin gereklerinden sayılmaktadır. Bu bakış açısıyla, kültürel hegemonya ve ondan daha sonra geliştirilen bir yaklaşım olarak kültürel diplomasi, geçmişten günümüze devletler arası ilişkileri ve dolayısıyla kültürler arası ilişkileri anlamlandırmak adına önem arz etmektedir. Bu çalışmada kültürel diplomasinin Türk halk bilimi çalışmalarının içerisine yeni girmeye başladığı gerçeğine dayanılarak konuyla ilgili kavramsal problemleri izah etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın alt probleminden biri olarak dünyadaki değişen ve dönüşen kültür paradigmalarına karşılık kültürel diplomasi, hegemonya, kültür politikası gibi kavramlar ele alınmıştır.

* Bu makale Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı'nda hazırlanan "Halkbilimi Bağlamında Türkiye'nin Kültür Politikaları ve Kültürel Diplomasi Uygulamaları" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Hegemonya, Yumuşak Güç, Kültürel Diplomasi, Türk Halk Bilimi.

CULTURAL DIPLOMACY AND TURKISH FOLKLORE

Abstract

Studies and research have been conducted on culture in sub-disciplines of social sciences, from history to anthropology, from international relations to folklore, and theories and approaches have been developed. As in every period of political rupture or revolution, the pressure of industrialized powers, which started in the 17th century and took effect in the 18th century, directly affected the cultures of the societies exposed to this situation. In the historical process, the hegemony established by Western powers over weak societies and countries in relation to colonial activities since the 18th century has been built on the change and transformation of culture. In this regard, hegemony cannot be ignored in the construction processes of nation-states. This hard approach was replaced by soft power, which was developed in the following period. The new paradigm of the 21st century in diplomacy is soft power and cultural diplomacy. In cultural diplomacy, where soft power is used, relations and partnerships established by transferring national cultural elements to the international arena are considered one of the requirements of the new world order. From this perspective, cultural hegemony and cultural diplomacy, as an approach developed later, are important in making sense of interstate relations and therefore intercultural relations from past to present. In this study, it is aimed to explain the conceptual problems on the subject based on the fact that cultural diplomacy has just begun to enter into Turkish folklore studies. As one of the sub-problems of the study, concepts such as cultural diplomacy, hegemony and cultural policy are discussed in response to the changing and transforming cultural paradigms in the world.

Key Words: Cultural Hegemony, Soft Power, Cultural Diplomacy, Turkish Folklore.

Giriş

İnsan doğadaki serüveninde ihtiyaçları doğrultusunda bedensel ve zihinsel alışkanlıklar geliştirmiş, bu sayede kültürü oluşturmuştur. Kültür, bilim dünyasında disiplinlerin doğrudan veya dolaylı olarak temas ettiği bir kavramdır. Bu disiplinler arasında tarih, dil-edebiyat, arkeoloji, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve halk bilimi sayılabilir. Özkul Çobanoğlu'na göre; "Avrupa düşünce tarihinde kökenleri itibarıyla 15. yüzyılda coğrafi keşiflerle başlayan bir süreç içinde, 18. yüzyıl sonlarında felsefeden ayrılarak bağımsız bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkan halk bilimi" (Çobanoğlu 2023: 42) disiplinlerin kesişme noktası olarak kültürel çalışmaların merkezi konumundadır. Bu çalışmada öncelikle kültür, hegemonya, kültürel hegemonya, kültürel diplomasi gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Ardından sözü edilen kültür paradigmaları üzerine yapılmış lisansüstü çalışmalar incelenip buradan hareketle Türk halk bilimi çalışmaları içerisinde kültürel diplomasiyi konu edinenlere dikkat çekilmiştir.

Yöntem ve Teknik

Çalışmada, kültürel hegemonyadan evrilen kültürel diplomasiye Türk halk bilimi nazarından bakmak amaçlanmıştır. Bu çalışma, betimsel desende doküman analizine dayanan nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalarda; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Bu araştırmalarda olaylar, durumlar, deneyimler veya kavramlar birer araştırma konusu kabul edilerek içerik ve doküman analizi yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2021). Çalışmada Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı tezler ile yazılı-basılı kaynaklar taranarak elde edilen veriler ışığında konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri tasnif edilmiş ve bu konuda değerlendirilmeler yapılmıştır.

Kavramlar ve Paradigmalar: Kültürel Hegemonya ve Kültürel Diplomasi

Kültür kavramı, insanoğlunun doğaya kattıklarının bütününe karşılık olarak kullanılmaktadır. İnsanın beslenmeden barınmaya, korunma (güvenlik) ihtiyacından üreme-çoğalmaya ve öğrenmeye (bilgi edinme) kadar ihtiyaçlarına cevap araması kültürün oluşum sürecini şekillendirmiştir. Bu bağlamda Özkul Çobanoğlu kültürü şöyle tanımlamıştır:

“İnsanların biyolojik kalıtlarının ötesindeki ihtiyaçlar, doyular ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya (nature) eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünüdür” (Çobanoğlu 2004: 155).

Siyasi, coğrafi, askeri ve teknolojik gelişmeler kültürün yaratım, icra (performans) ve aktarım bağlamını etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu nedenle geçmişte olduğu gibi gelecekte de kültürün değişmesi ve gelişmesi kaçınılmazdır. Tarihten günümüze siyasi değişikliklerin gerçekleşmesi için kültür bir araç olarak kullanılmıştır. Bu araçsallık, siyasi devrimlerin etkilerini kültür üzerinde göstermektedir. Kültür, siyasette hedefin gerçekleşmesi için bir vasıta işlevini yerine getirirken aynı zamanda her değişiklikte ve yeni kurulan düzende eylemden etkilenen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasi tarihe bakıldığında her yüzyılda dünyanın düzenini sarsacak ve dengeleri değiştirecek bir gücün çıktığı bilinmektedir. Bunlardan biri olarak 17. yüzyıldaki milliyetçilik düşüncesi önemli bir kırılma noktasıdır. Kardinal Richelieu'nün idaresindeki Fransa'da temeli ulus-devlet kavramına dayanan bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yaklaşımla ulusal çıkarların korunmasına önem verilmeye başlanmıştır. Bu düşünce, farklı etnik yapılardan oluşmuş grupları ayrılmaya sevk etmiştir. Dolayısıyla ulus-devlet inşa süreçleri milliyetçilik düşüncesinin tezahürü sayılmaktadır. 18. yüzyılda ise Büyük Britanya'da gelecekteki iki yüzyıl boyunca etkisini gösterecek güç dengesi kavramı etkili olmuştur (Kissinger 2000: 10-11). Aynı dönemde eyleme geçirilen bir başka düşünce de hegemonyadır. 18. yüzyılın başından itibaren hegemonya kurma sömürgecilik faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. Özellikle Afrika ve Orta Doğu'da Batılı güçlerin yeraltı ve yer üstü kaynaklarına sahip, ancak

ekonomik ve askeri alanda güçsüz topluluklar ve devletler üzerindeki baskısı hegemonyanın en bilinen örneğidir. Çünkü hegemonyanın amaçlarından biri de güçsüz toplumların kültürünü değiştirmektir.

Hegemonya sözcüğü Latince kökenli olup TDK Sözlüğünde “Bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal üstünlüğü ve baskısı; bir kişinin başka bir kişi üzerindeki üstünlüğü ve baskısı” şeklinde tanımlanmıştır (TDK 2023). Oğuzhan Bilgin, dünyada “hegemonya” konusunu kavramsallaştıran kişinin Antonio Gramsci olduğunu belirtir ve Gramsci’nin 1971 yılında yayımlanan çalışmasındaki görüşlerini özetle şöyle ifade eder: Devlet -Marx’ın söylediği gibi- hâkim sınıfın toplum üzerindeki hükmetme aracıdır ve hükmetme eylemi iki şekilde gerçekleşir. Bunlardan birincisi hükümettir ve gücünü doğrudan hissettirir. İkincisi ise hegemonyadır ve toplumu baskı altında tutarken aynı zamanda toplumun rızasını da alır (2022: 8). Hegemonyanın, siyasi, ekonomik ve kültürel yönleri birbiriyle bağlantılı olarak düşünülmektedir. Ancak toplumun rızasının alındığı alan kültürel alandır. Bilgin, Gramsci’nin kültüre bakışını şu cümlelerle özetlemiştir:

“Gramsci’ye göre kültür, toplumsal, siyasal ve ekonomik hegemonyanın oluşumunda rızanın üretildiği, bu üretim için de eğitim yoluyla hegemonyaya rıza gösterecek insan tipinin oluşturulduğu bir alandır; bu yüzden ikna edici, cazip ve popüler olması normaldir” (2022: 9).

20. yüzyılın son çeyreğinde Marksist sosyolog ve düşünürlerin kullanmaya başladığı hegemonya kavramı, dil ve kültür çalışmalarını doğrudan etkilemiştir. Kültürel hegemonya, medya, eğitim sistemi, sanat, edebiyat ve diğer kültürel araçlar aracılığıyla gerçekleşebilir. Bilindiği üzere dünyada güçlü ülkelerin kendilerinden ekonomik ve teknolojik olarak daha güçsüz ülkeler üzerinde kurduğu hâkimiyet, sömürge faaliyetleri olarak bilinmektedir. Özellikle Afrika kıtasında gerçekleşen sömürgecilikte Batılı ülkelerin hegemonyası söz konusu kıtadaki ülkeler ve topluluklar üzerinde dil, eğitim, ekonomi vd. alanlarda etkili olmuştur (Aydın 2013; Akifoğlu 2023).

Kültürel hegemonya, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren bilim, sanat, eğitim ve düşünce alanlarında etkili olmuştur. İlerleyen dönemde diplomaside hegemonya kavramının karşısına yeni bir kavram olarak gelen “yumuşak güç”, devletler arası ilişkilerde diplomatik alanın içerisine kültür başlığını eklemiştir. Bir başka ifadeyle hegemonik kültürün baskısı, diplomaside bir araç olarak kullanılacak kültürel diplomasi yaklaşımıyla kırılmaya başlamıştır. Bu bağlamda kültürel hegemonya paradigması kültürel diplomasi paradigmasına dönüşmüştür.

Uluslararası ilişkilerde devletler arası ilişkileri tanımlamak için kullanılan diplomasi, 21. yüzyılda yeni bir bakış açısına kavuşmuştur. Daha çok Batılı güçlerin silah ve ekonomik baskıyla kurdukları hakimiyet azalarak yeni dönemde “soft power” (yumuşak güç) aksiyonu etkinliğini arttırmıştır. Yumuşak güç teriminin kaynağı, dönemin uluslararası politikasını

belirleyen ABD'dir. ABD eski savunma bakan yardımcısı Joseph S. Nye, yumuşak güç kavramını ilk kez 1990 yılında yayımladığı "Bound To Lead: The Changing Nature of American Power" adlı eserinde ve yine aynı yıl Foreign Affairs dergisindeki "Soft Power" başlıklı makalesinde kullanmıştır. Nye, yumuşak güç kavramını 1980'lerden beri ABD'nin gücünün zayıfladığı, ülkenin gerilemeye başladığı iddialarına karşı ortaya atmış ve geliştirmiştir. Nye'a göre yumuşak güç "istediğini, zor kullanmak veya para vermek yerine kendine çekme yoluyla elde etme becerisidir" (2005: 5).

Türk Halk Bilimi Perspektifinden Kültürel Diplomasiye Bakış

Dinamik bir bilim alanı olarak disiplinler arası hüviyete sahip olan halk bilimi, kültürün ülkeler ve toplumlar arası ilişkilerde bir güç ve iletişim unsuru olarak kullanımını bu yüzyılda araştırma konuları arasına dahil etmiştir. Kavramsal boyutta bakıldığında "Bir aktörün kültürel kaynaklarını ve başarılarını ülke dışına aktararak milletlerarası zemini yönetme teşebbüsü" (Demir 2012: 76) olarak tarif edilen kültürel diplomasi kavramı; 1959'daki Amerikan Dışişleri Bakanlığının tanımında, "Daha iyi bir uluslararası güven iklimi yaratılabilmesi ve resmi ilişkilerin anlaşılabilirliğinin sağlanması amacıyla, farklı ulusların halkları arasında doğrudan ve sürekli bir ilişki kurulması..." şeklinde ifade edilmiştir (Yıldırım 2015: 351). Merkezi Berlin'de olan Kültürel Diplomasi Enstitüsü'nün genel ağ sayfasında ise bu kavram;

"Kamu sektörü, özel sektör veya sivil toplum kuruluşlarınca ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel işbirliği geliştirmek veya ulusal çıkarları desteklemek amacıyla fikirlerin, değerlerin, geleneklerin ve kültür ile kimliğin çeşitli yönlerinin alışverişiyle ortaya çıkan eylemler bütünü" (ICD 2023).

olarak belirtilmiştir. Çobanoğlu kültürel diplomasiyi "dış politika yapım ve uygulama ağlarının güvenlik ve ekonomi kadar kültürlerini koruma ve geliştirmeyi ön planda tutmaları" olarak adlandırmıştır (2010: 52).

Yumuşak gücün uygulama alanı kültürel diplomasi'dir. Burada güçlü olan ülkenin güçsüz olan ülkelerle ilişkilerinde veya birbiriyle aynı kategorideki ülkeler arasında silah kullanmadan ve kan dökmeden kültür etkileşimi öncelenmektedir. Bu nedenle kültürel diplomasi eğitim, sanat ve diğer kültürel faaliyetleri içinde barındırır. Kültürel diplomaside doğrudan devlet eliyle yapılan eylemlerin yanında bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları eylemler de önemlidir. Bir başka ifadeyle, kültürel diplomasi bir algı yönetimi alanıdır. Farklı kültürleri veya karşı toplumları, kültür unsurlarıyla cazibe alanı oluşturmaya teşvik eder. Bu noktada ülkelerin ve dolayısıyla vatandaşların ötekine karşı ön yargıları kırılabilir; dostluklar ve anlaşmalar gelişebilir.

Kültürel diplomasi konusunda bugüne kadar iletişim bilimleri, uluslararası ilişkiler, siyasal bilimler... gibi bazı disiplinler nazarından birçok lisansüstü çalışmanın varlığı

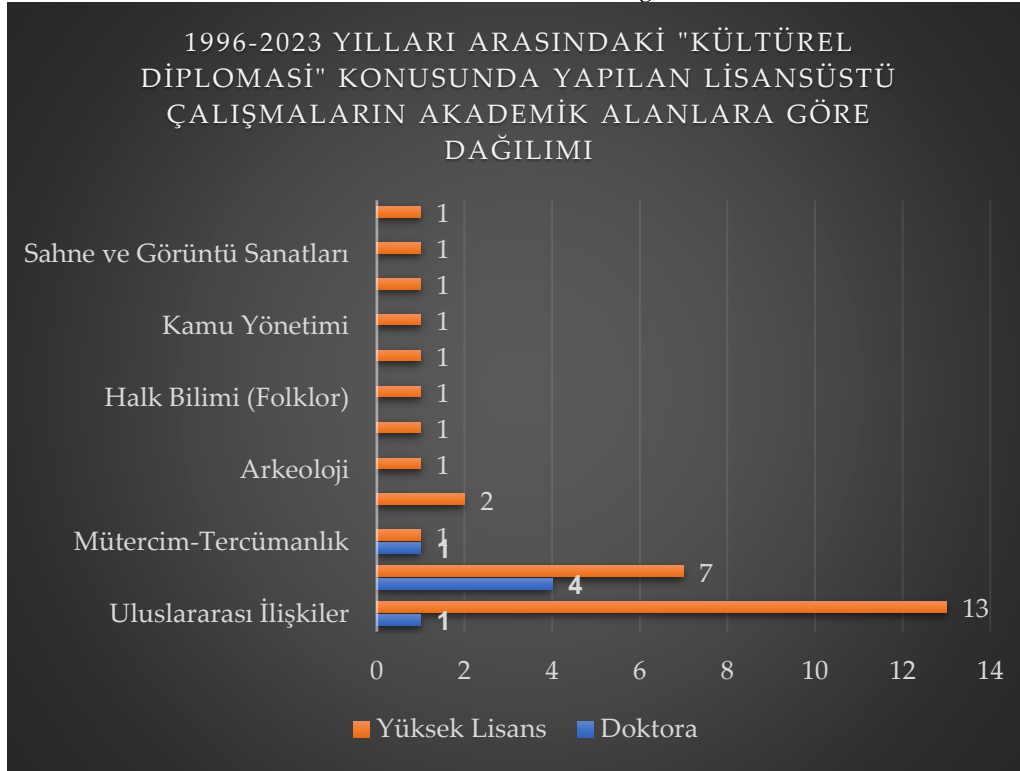

Kültürel Diplomasi ve Türk Halk Bilimi

bilinmektedir. Ancak konu Türk halk bilimi alanında henüz sınırlı sayıda akademik çalışmada ele alınmıştır. Konuyla ilgili ilk akademik nitelikli çalışma, Özkul Çobanoğlu (2010)'na aittir. Çobanoğlu bu çalışmasında, kültürel güvenlik ve kültürel diplomasi kavramları üzerinde durmuş ve bu kavramsallaştırmalar bağlamında dil ve ekonomi ilişkisi üzerine tespitlerde bulunmuştur.

Türkiye'deki üniversitelerde "kültürel diplomasi" konusunda 1996-2023 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin arkeoloji, antropoloji, tarih, din bilimleri, dilbilim, halkla ilişkiler, kamu yönetimi, ekonomi, hukuk, işletme, uluslararası ilişkiler, gazetecilik, iletişim, müzik, sahne sanatları ve halk bilimi gibi disiplinlerde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezinin genel ağ sayfasından (YÖK 2023) veriler alınarak Grafik 1'de bu tespitler gösterilmiştir:

Tablo 1: 1996-2023 Yılları Arasındaki Kültürel Diplomasi Konusunda Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Akademik Alanlara Göre Dağılımı

Kaynak: Tablo yazara aittir.

1996-2023 yılları arasındaki kültürel diplomasi konusunda yapılan lisansüstü çalışmaların akademik alanlara göre dağılımında halkla ilişkiler ve uluslararası ilişkilerde diğer alanlara göre sayıca üstünlük görülmektedir. Türk halk bilimi (folklor) disiplini içerisinde yapılmış tek çalışma ise Aral (2014)'a ait yüksek lisans tezidir. Adı geçen iki çalışmanın dışında bugüne kadar başka bir çalışma tespit edilmemiştir.

1913 yılında başlayan Türk halk bilimi çalışmalarının, Cumhuriyet ile ivme kazandığı, son 25 yılda pek çok ülkedeki akademik çalışmalarla yarışır hale geldiğini belirten Özkul Çobanoğlu, eleştirel bir yaklaşımla “mesleki etik, kurumlaşma, profesyonelleşme, yeterince gelişmemiş alt dallar ve yan dallar başta olmak üzere daha çok çalışılacak eksik, yeterince gelişmemiş yönler” bulunduğuna dikkat çekmektedir. (2023: 75-76).

Kültür, kültür turizmi ve kültür endüstrileri için ana unsurdur. Marksist dünya görüşüne sahip araştırmacıların birlikteliğinden doğan Frankurt Okulu’nun teorisyenleri kültürü ekonomik, politik ve endüstriyel boyutlarıyla ele almışlar ve bu yönde çalışmalar yapmışlardır. Kültür endüstrisi kavramı da ilk kez Theodor Adorno ve Max Horkheimer’in 1944 yılında “Dialektik der Aufklärung Philosophische Fragmente” adıyla yayımlanan ve Türkçe’ye “Aydınlanmanın Diyalektiği” (2014) adıyla çevrilen kitabında dile getirilmiştir:

“Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Film, radyo ve dergiler bir sistem meydana getirirler. Her bir dal kendi içinde ve hep birlikte söz birliği içindedir. Siyasal karşıtlıkların estetik ifadeleri bile aynı şekilde bu çelikten ritmin övgüsünü ilan ederler” (2014: 162).

Adorno ve Horkheimer, bu kavram ile Amerika’da kültürel ürünlerin metalaştığını ve standart hale gelerek firmalar aracılığıyla kapitalizmin hizmetine girdiğini iddia etmişlerdir. Kültür endüstrisi kavramıyla kültürün yeniden üretimindeki devamlılık ve tüketen kitlede oluşturduğu mutluluk ve haza gönderme yapılmıştır. Böylece eleştirel düşünme ve mantığın kullanımı bu yolla devre dışı bırakılmıştır. Adorno ve Horkheimer’e göre,

“Kültür endüstrisinin her tezahürü kaçınılmaz olarak insanları, bütünü onları dönüştürdüğü biçimde yeniden üretir. Üstelik yapımcılardan kadın derneklerine kültür endüstrisinin tüm faileri basitçe yeniden üretilen zihnin genişletilmemesi için tetikte beklerler” (2014:171).

Kitleleri etkileyen ve tüketici konuma getiren kültür endüstrisinde, “işlenen malzeme, en küçük ögesine dek, içine geçtiği jargonla aynı aygıttan kaynaklanır” (2014:173) Böylece orijinal olanın yerini yeniden üretilen ele geçirmiş olur. “Sonunda kültür endüstrisi taklit olanı mutlak olanın yerine koyar” (2014:175).

Kültür endüstrisinde kültürel ürünler, seri üretim sayesinde tüketicinin ilgisini çekerken bir o kadar da ürünlerin içeriğini boşaltmaya sebep olmuştur. Ürünler değersizleşirken ürüne ulaşmak ve ihtiyaçtan fazlasını tüketmeye çalışmak ile bu kısır döngü devam etmiştir. Endüstri, kültürel ürünleri basitleştirerek ticarileştirmiştir. Reklamlar, diziler, filmler, sloganlar ve daha pek çok araçla ticari dağıtım gerçekleşmiştir. Bir taraftan da tüketiciyi kandırma işlevi ile tüketim kültürü oluşmaya başlamış ve gösteri çağı başlamasına zemin hazırlanmıştır. Adorno ve Horkheimer, hep beklenen vaatlerin bir türlü gerçekleşmeyeceğini şu örnekle açıklamışlardır:

Kültürel Diplomasi ve Türk Halk Bilimi

“Yemek yemeye gelen müşteri menüyü okumakla yetinmelidir. Bütün o parlak adlar ve imgelerin uyandırdığı arzular içindeki insanların önüne, tam da onların kaçmak istedikleri o renksiz günlük yaşamın övgüsü konur” (2014:182-190).

Adorno ve Horkheimer’ın eleştirel düşüncesi kendi döneminden sonra da sosyal bilimleri etkilemiştir. Frankfurt Okulu’nun bu yaklaşımı kültürün toplum üzerindeki etkisini ön plana almıştır. Ancak bilgi teknolojilerinin gelişmesi kültürü de değiştirip dönüştürmüştür. Bu kavramın ilk ortaya atıldığı dönemdeki imkanlar, sınırlar ve uygulamalar değişmiştir. Buna rağmen “kültürün yönetsel ve ekonomik bir alan olarak kabul edilmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini geç de olsa fark eden kültür araştırmacıları, genelde olumsuz bir yaklaşım sergilemişlerdir” (Özdemir 2009: 74). 21. yüzyılda “kültür endüstrisi ve ekonomisi gibi kavramların belirtilen ideolojik olumsuzlamalardan kurtulup olumlu çağrışımlara ve imaja sahip olmaya başladığı” düşüncesi hâkim olmaya, “kültür ekonomisi ya da kültürel ekonomi” terimleri de kültürel çalışmalarda kullanılmaya başlamıştır (Özdemir 2009: 75).

Kültürel unsurun bilinen ilk hali, her yeni bağlamda değişikliğe uğramaktadır. Dolayısıyla her yeni icra, yeni bir performansa karşılık gelmektedir. Bu durumu Özkul Çobanoğlu şöyle özetlemiştir:

“Yeni halkbilimi anlayışı veya Performans Teori’ye kadar yaygın halkbilimi anlayışı olan ve folkloru bir “şey” bir nesne, bir unsur, tamamlanmış bir ürün olarak düşünüp folklor unsuru veya şeyi üzerine çalışmak, Performans Teoriyle birlikte, folkloru bir olay olarak canlı bir icra veya yapılan ve gerçekleşen bir süreç olarak düşünen ve ele alan yeni bir yaklaşıma dönüşmüştür” (2004: 162).

Değişen kültür ortamları yeni bağlamları, yeni bağlamlar da yeniden yaratılan ve aktarılan ürünleri meydana getirmektedir. Bu noktadan bakıldığında günümüzde kültür endüstrisi bir kültürün tanıtımı, aktarımı ve kültürlerarası etkileşimine aracılık yapmaktadır. Öte yandan “geleneksel bilgi ile kültür ekonomisi arasında güçlü bağlar mevcuttur” (Özdemir 2018: 9). Kültür ekonomisi ve endüstrileri içinde bir diğer alan kültür turizmidir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü’nün tanımına göre; “Kültür turizmi, ziyaretçinin temel motivasyonunun bir turizm destinasyonundaki somut ve somut olmayan kültürel çekicilikleri / ürünleri öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve tüketmek olduğu bir turizm faaliyetidir” (UNWTO 2023). Kültür turizmi ile ilgili ilk kültür turistlerinin “seyyah ve elçilerin dışında hacılarla 17. yüzyıl İngiltere’sinde aristokratların eğitiminin bir parçası olan Grand Tur’a katılanlar” olduğu belirtilmiştir (Richards 1996: 3-18’den akt. Özdemir 2009: 81). Kültür turizminde sanat alanları, mimari, tarihi ve doğal miras alanları, mutfak mirası, edebiyat, müzik, yaratıcı endüstriler ve yaşam tarzları, kültürel değerler, inançlar, gelenekler...ilgi çeken unsurlardır.

“Ülkeler tarihi, sosyolojik, demografik şartları ve yönetim kabulleri çerçevesinde bir kültür politikası belirler” (Öncül 2019: 102). Kültür politikası her ülkede siyasi iktidarın

görüşlerine ve dönemin şartlarına göre değişiklik gösterebilen, bir ülkenin kendi sınırları içerisindeki kendi kültürünü yönetim biçimidir. Kültürel diplomasi ise, ülkeler arası ilişkilerde kültürün çeşitli unsurlarıyla çekicilik sağlayarak diplomasiye aracılık etmesi şeklinde açıklanabilir.

Kültürel diplomasi ile kültür endüstrisi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Kültürel diplomasi yumuşak güçten beslenmekte ve kültür endüstrilerinin ürettiği unsurları kullanmakta ve kültürel diplomasiye katkı sunmaktadır. Örneğin; kültür endüstrisinin üretim alanlarından sinema filmleri ve televizyon dizileri kültürel diplomasi araçlarıdır. Yumuşak güç sayesinde sadece dili değil, ait olduğu ülkenin kültürü, yaşam tarzı, hatta oyuncuların rol yapma becerisi ülkeler arası "taşınırlar" içindedir. Kültürel diplomaside film ve dizilerle cazibe alanı oluşturan ülkelerin başında ABD, Hindistan, Güney Kore ve Türkiye gelmektedir (Ansari 2019: 87).

Diğer taraftan değişen kültür ortamları performansı önemli kılmış, her yeni icra yeniden yaratım ve aktarımı ortaya çıkarmıştır. "İletişim dünyasında yaşanan hızlı teknolojik süreç, bireysel ilişkilerden toplumsal hafızaya kadar yaşamın her anında kendini hissettirmektedir" (Öncül 2018:331). Buna bağlı olarak halk biliminde Avcı'nın da ifadesiyle "bugün temel çalışma alanlarından birisi kentleşme ve dijitalleşme" (2023: 906) haline gelmiştir. Halk bilimindeki bu paradigma değişikliği her bir ihtiyacın kültürünün çalışılmasının gerekli olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla Türk halk bilimi disiplini yemek kültürü, spor kültürü, kıyafet kültürü, inanç kültürü... gibi alt çalışma dalları ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde 21. yüzyılın diplomasi anlayışında, yumuşak gücün kullanıldığı alan kültürel diplomasinin içinde de basit anlatımla her bir ihtiyacın diplomasisi şeklinde tanımlanabilecek alt çalışma dalları ortaya çıkmıştır. Gastro diplomasi (mutfak diplomasisi), yardım diplomasisi, Twitter diplomasisi... bunlardan bazılarıdır. Örneğin halkbiliminde Türk spor kültürü bir çalışma alanıdır. Spor diplomasisi ise kültürel diplomasinin -kimilerine göre de kapsayıcı başlık olarak kamu diplomasinin- bir türüdür. Bu örneklerin sayılarını artırmak mümkündür. Bilgi teknolojilerinin gelişimi ile doğrudan alakalı bir çizgide, farklı disiplinler birbirilerine daha yakın hale gelmiştir. Uluslararası ilişkiler ile Türk halk bilimi disiplinlerinin aynı konuda çalışabilmeleri bu şekilde mümkün olabilmektedir.

Sonuç

Tarihsel süreçte yaşanan siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel değişimler toplumsal dönüşümleri ortaya çıkarmaktadır. Toplum ve kültürü inceleyen bilim dalları bu değişim süreçlerine ayak uydurmak ve meseleleri ele alırken yeni yöntem ve yaklaşımlar geliştirmektedir. Burada belirleyici temel etkenlerden birisi de kültürel ihtiyaçlar gibi devletlerin ve siyasetin ihtiyaçları olmaktadır. Halk bilimi Batı'da ve Türkiye'deki ilerleyiş süreçlerinde söz konusu ihtiyaçlara cevap verme dinamiklerini kendi akademik vizyonunda taşıma iddiasında olagelmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde kültürel diplomasi dünyada ve

Kültürel Diplomasi ve Türk Halk Bilimi

Türkiye’de halk biliminin gündemine giren yeni kavramlardan birisidir. Türk kültürüne ait unsurları bütün alt dallarıyla birlikte çalışma alanı içinde barındıran Türk halk bilimi disiplininin altında kültürel diplomasiye bütüncül bir bakış açısı geliştiren çalışma henüz bulunmamaktadır. Bu bağlamda söz konusu disiplinin “kültür bilimi” olarak tanımlandığı yeni dünyada, kültürel diplomasi konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Çünkü kültürel diplomasi konusuyla Türk halk bilimi disiplini arasında organik bir ilişkinin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türk kültürünün son birkaç asırlık süreçte geçirmiş olduğu Batılılaşma, sanayileşme ve dijitalleşme süreçleri Türk halk bilimi çalışmalarına her boyutuyla yansımaktadır. Başka bir ifadeyle Türk kültürünün temel meselelerini ele almak, incelemek, değerlendirmek ve çözüm önerileri sunmak konusunda iddialı bir disiplin olan halk bilimi; yerel, ulusal ve küresel ölçekte kültürü uygulamalı çalışmak gerektiğini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kültürel diplomasi ve onun uygulama alanları, Türk halk bilimi disiplininin devlet politikalarının ve siyasetin ihtiyaç duyduğu kültürel yaklaşımları ortaya koyma çabasıyla örtüşmektedir.

Kültürel diplomasi hem ötekini anlama ve anlamlandırma süreci hem de sürecin yönetilmesidir. Bu süreçte kültürlerarası müzakere gerçekleşmekte, farklı toplumlar arasındaki zihinsel mesafeler kısalabilmektedir. Uygun politikaların oluşturulmadığı ve uygulanmadığı durumlarda da elbette toplumlar arası yabancılaşma ve uzaklaşma gerçekleşebilmektedir. Türkiye’nin kültürel diplomasi uygulamalarında etkili olduğu gözlemlenmiştir ancak bu çalışmaların başarıya ulaşması için yükseköğretim kurumlarında temel (zorunlu) derslerin içerisine yerleştirilecek bir programla Türk kültürünün genel yapısı, kültür ekonomi ve endüstrileri ile dünyadaki kültürel gelişmelerin kültürel diplomasiye etkileri gibi konularda yeni kuşaklara temel bilgi aktarılmalıdır.

Kaynakça

- Adorno, Theodor ve Horkheimer, Max. 2014. *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (çev. N.Ülner – E.Ö.Karadoğan) İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Ansari, Khola Younas. 2019. “Kültürel Diplomasi: Pakistan Örneği”. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.
- Aral, Ahmet Erman. 2014. “Kültür Propagandasından Kültürel Diplomasiye: British Council’in Türkiye’deki Faaliyetlerinin 1940-1950 ve 2005-2014 Dönemlerinde Karşılaştırmalı İncelemesi”. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Akifoğlu, Vugar. 2023. “Fransa’nın Afrika Sömürge Politikasında Dil Örneği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 34-50. DOI: 10.34086/rteusbe.1168061
- Avcı, Cevdet. 2023. “Dijital Ekoloji 1: Geleneksel Bilginin Medya Serüveninde Youtube’daki Tarım ve Hayvancılık Temalı İçerikler” *Folklor Akademi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, 903 – 919.

- Aydın, Tahirhan. 2013. "Sömürgecilik ve Dil: Batı Sömürgesinin Arap Diline Yaklaşımına Dil-Kimlik İlişkisi Penceresinden Bakış". *Mukaddime*, 0(7), 47-68.
- Bilgin, Oğuzhan. 2022. *Kültürel İktidar*. O. Bilgin (Yay. Haz.). "Türkiye'de Kültürel Hegemonya" (s.1 - 43). İstanbul: Diplomasi Vakfı Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul. 2004. "Kültürlerin Diyalogu veya Diyalogsuzluğu Bağlamında Halkbilimi Çalışmalarının Yeri ve Önemi". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1:149-164.
- Çobanoğlu, Özkul. 2010. "Kültürel Güvenlik ve Kültürel Diplomasi Kavramsallaştırmaları Bağlamında Dil ve Ekonomi İlişkisi Üzerine Tespitler". 9. *Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 51-56.
- Çobanoğlu, Özkul. 2023. "Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi". *Türk Dili Dergisi* 862:41-77.
- Demir, Vedat. 2012. *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*. İstanbul: Beta Yayınları.
- ICD. 2023. "What is Cultural Diplomacy?" <https://culturaldiplomacy.org/index.php?en> adresinden erişildi. (ET:16.10.2023)
- Kissinger, Henry. 2000. *Diplomasi*. (Çev. İbrahim H. Kurt). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nye, Joseph S. 2005. *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Rolü*. Aydın, R. İ. (çev.), Ankara: Elips Kitap.
- Öncül, Kürşat. 2018. "Sözlü Kültürden Elektronik Kültüre, Fıkradan Capsa." *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 7(20):329-338.
- Öncül, Kürşat. 2019. "Türk Kültür Politikası ve Lomavrenler". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(19):102 – 110.
- Özdemir, Nebi. 2009. "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi". *Milli Folklor*, 21(84):73-86.
- Özdemir, Nebi. 2018. "Geleneksel Bilgi ve Kültür Ekonomisi". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 18(1):1-28.
- Richards, Greg. (Edt.) 1996. *Cultural Tourism in Europe*, UK Wallingford Oxon: CAB International Publishing.
- TDK. 2023. "Hegemonya". <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi. (ET: 11.10.2023)
- Yıldırım, Gonca. 2015. *Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. 2021. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÖK. 2023. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi. (ET: 11.10.2023)
- UNWTO 2023: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü Turizm Tanımları Kitapçığı <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420858> adresinden erişildi. (ET: 25.10.2023)

